

LA POLÍTICA ÉS TRANSFORMACIÓ

Mònica Sabata

La crisi de la política

Vivim una època en què el descrèdit de la política sembla més que evident. Almenys això és el que s'ha de deduir de la creixent desconfiança de la gent envers els tripijocs parlamentaris, les crítiques dels mitjans de comunicació a les formes de fer política, la temuda abstenció que creix a cada elecció i, en general, el desencís de la ciutadania per la manera de fer de la classe política que és deguda a la inconsistència dels projectes polítics que defensen. Tot plegat ens posa davant d'aquest fenomen que ara anomenem desafecció, el qual és, certament, preocupant perquè la política és el fonament de totes les democràcies.

Des del convenciment que la política (entesa en el sentit primigeni com el procés i activitat orientats, ideològicament, a la presa de decisions d'un grup per a la consecució d'uns objectius) és fonamental, el primer que cal constatar és que és necessari impulsar un canvi en les maneres de fer política (a Catalunya i, m'atreviria a dir, a tot el món) si es vol que recuperi la credibilitat com a instrument de canvi. La política s'expressa de moltes maneres i es pot fer des d'instàncies ben diverses, però té un denominador comú es faci des d'on es faci que no es pot bandejar mai: que és mitjà per provocar la transformació de la realitat. Quan aquest noble propòsit deixa de presidir l'actuació política, aleshores és quan arriba la crisi. En l'assaig *La transformación de la política*, Daniel Innerarity afirma, precisament, que «*La política nunca ha tenido tan poco poder, como hoy. La política ha caído en el descrédito no debido a maneras de obrar autoritarias, sino debido a la discrepancia entre lo que tendría que hacerse y lo que efectivamente se hace, la discrepancia entre las palabras y los hechos*».

No és el moment de fer una anàlisi detinguda de quins són els motius que han provocat que avui dia estigui tan estesa la sensació que la política tradicional està en crisi, sobretot perquè aquest article vol ser més constructiu que no pas pessimista, però no em sé estar de

mencionar-ne almenys tres, els quals no és que siguin nous, però sí que són recurrents. En primer lloc, un clàssic: qui fa política? A les democràcies consolidades, la creença que la política només la fan els partits polítics i que aquest actuen per satisfer obscurs interessos partidistes és molt estesa i genera desconfiança entre la ciutadania. Per tant, quan parlem de crisi de la política, probablement hauríem de parlar d'una crisi del sistema de partits polítics més que no pas de la política en el sentit més ampli i general. En segon lloc, i tenint en compte el fet que acabo d'esmentar, cada vegada costa més que els partits polítics aconseguixin de tenir uns dirigents carismàtics creïbles, honestos i al servei del projecte social que defensen que la societat pugui reconèixer com a líders socials i nacionals més que no pas com a mers gestors dels interessos partidistes per obtenir quotes de poder. La crisi de la política en majúscules té el seu origen en el fet que el polític ja no és percebut com un líder que aporta solucions, que genera confiança, sinó que el comú dels mortals creu que ha esdevingut un professional de la política que es dedica a defensar els interessos del partit al qual es deu més que no pas el projecte de societat que diu tenir. Aquests és, a parer meu, el tercer element que ha portat a la crisi de la política i que lliga amb el que diu el professor Innerarity: la distància entre les paraules i els fets. L'excés de tacticisme i el menyspreu dels plantejaments estratègics genera, sens dubte, un greu i pregon desprestigi de l'exercici de la política professional, el qual va acompanyat, a més, d'una actitud antipolítica, encara que sembli paradoxal, per part d'aquells que ja han dimitit de pensar la política des de la generositat i els ideals. Els uns i els altres han fet que la política hagi anat perdent aquell sentit de relat de la vida d'una societat que és a l'origen de tot procés de transformació.

Si bé el que acabo d'exposar és més o menys comú a les democràcies d'arreu del món, als territoris de la catalanitat hi ha encara un altre aspecte de la crisi de la política que és realment preocupant. La crisi del sistema de partits polítics i de representació ha repercutit perillosament en la perspectiva i l'estratègia que haurien de regir la lluita pels drets nacionals. La manca de visió a llarg termini i la falta d'ambició, combinada amb el tacticisme, ha debilitat el catalanisme com a factor de modernització, que és el que havia estat històricament. L'actuació dels partits catalanistes, sobiranistes o independentistes tendeix a construir-se des del dia a dia (que és

important) més que no pas a partir de la reflexió sobre el procés per assolir quotes més altes de sobirania. Amb l'excusa de la gestió (que és necessària), ha anant calant una mena de banalització dels ideals, menystenint que la política és alguna cosa molt més que l'exercici d'operacions administratives que són conseqüència de l'acció de governar. I, en aquest sentit, l'interès públic de transformació social, política, cultural i econòmica (per citar alguns aspectes que no es poden dissociar de la lluita per la sobirania) ha de prevaler per damunt dels interessos partidistes i de l'estratègia a curt termini que predomina des de fa temps en la política catalana.

Els actors de la política: la importància de la societat civil

Del que acabo d'exposar es desprèn que per a mi fer política és més que el fet d'ocupar un càrrec en un partit o ostentar alguna mena de representació institucional. És per això que estic convençuda que la política és una activitat total, en tant que el que cadascú fa per regular la vida social és una forma de fer política que és resultat de l'acord entre maneres diverses d'entendre com s'ha de viure i quins valors cal compartir més enllà de les conviccions individuals. Ja es veu que, entesa així, la política no és no pot ser patrimoni exclusiu dels partits polítics.

El sentit de transformació que té l'acció política només serà complet, doncs, si integra els diversos agents que actuen políticament: en primer lloc els partits polítics, però també les entitats cíviques, els sindicats, les organitzacions empresarials i aquells moviments socials que impulsen activitats, accions i iniciatives encaminades a promoure l'avenç polític, social, cultural i econòmic. I és que, com ja he dit, la concepció que la política és només patrimoni dels partits polítics és un error greu. La societat civil no és que tingui dret a intervenir en política, és que m'atreveixo a dir que fins i tot en té l'obligació. I més encara en aquells països, com el nostre, que tot i tenir una fortalesa nacional prou sòlida, institucionalment encara són en part dèbils i dependents.

Per tant, l'espai públic, entès com l'àmbit on es desplega la democràcia i on té lloc la relació entre el govern (i per extensió els partits polítics) i els ciutadans, està format per actors polítics diversos. Però hi ha qui no comparteix aquesta afirmació, a vegades són els polítics professionals, perquè posa en qüestió el principi de legitimitat que fonamenta el sistema de representació democràtica. Tanmateix, és necessari que els actors de la política siguin conscients del lloc que ocupa cadascú, de quina manera poden participar en la política sense qüestionar la legitimitat dels uns o dels altres i com poden cooperar entre ells en aquest espai compartit de transformació social.

Així doncs, cal que la dita societat civil (incloent en aquest concepte no prou encertat les entitats, les organitzacions culturals, els sindicats, les patronals i els moviments socials) assumeixi que les seves accions mai no són ni neutres ideològicament parlant ni són gratuïtes quant a les conseqüències que volen generar. Quan una organització fixa com a propis uns objectius i una estratègia d'actuació, és clar que vol influir en la política des de la reivindicació i la presentació d'alternatives que poden coincidir, o no, amb els objectius que defensin determinats partits. És per això que és fonamental polititzar aquesta societat civil. I si utilitzo el terme *polititzar* és per ressaltar el fet que l'actuació de la societat civil té una càrrega transformadora de la qual n'han de ser conscients tant els que la menen com els representants polítics a les institucions.

En l'espai públic, doncs, és fonamental la cooperació entre els partits polítics i el govern i les institucions en general i la societat civil. Prenc una altra vegada les paraules de Daniel Innerarity per explicar-me: «una societat política és una comunitat d'actors, de ciutadans que actuen conjuntament, i no una simple agregació d'individus que viuen uns conjuntament amb els altres i que es reparteixen un bé que se suposa comú». I per tant, és necessari un mutu reconeixement de les diferents parts i un respecte a les posicions ideològiques i demandes que es puguin produir. Però alhora és també necessari que el repartiment de tasques, o si ho volen dir d'una altra manera, el repartiment de poders estigui molt clar. Les responsabilitats i els àmbits d'acció dels partits polítics i de la societat civil són diferents i també es legitimen de

manera diferent, però la història de Catalunya ens demostra que hi ha hagut avenços (o resistències, si es vol plantejar al revés) que s'han aconseguit per mitjà de la força de les entitats de la societat civil. Per exemple, la conservació de la llengua catalana en l'època franquista va ser possible, en part, gràcies a la militància d'entitats cíviques en favors de la llengua. Al seu torn, quan els partits polítics esdevenen representants de la voluntat de la ciutadania per mitjà del sufragi universal, adquireixen una legitimitat i una responsabilitat que la societat civil no ha de voler suplir.

Ara bé, els partits polítics no ho són tot. Poso un exemple per explicar-me. Quan va tenir lloc el procés de reforma de l'Estatut, és clar que la responsabilitat d'elaborar-lo i de negociar-lo era dels partits polítics, però la societat civil va ser cabdal per defensar la necessitat d'augmentar les quotes d'autogovern de Catalunya. Independentment del resultat obtingut, la capacitat de mobilitzar de la ciutadania va ser important per mantenir vius els ideals i la capacitat de negociació dels polítics. Per tant, si bé és desitjable la independència mútua entre política institucional i societat civil, també és desitjable la col·laboració quan sigui necessari, perquè és convenient. Ho torno a repetir, això és encara més desitjable en aquelles nacions sense estat que necessiten un plus, un extra, de compromís social que sovint només es canalitza o és més fàcil de canalitzar a través de la societat civil.

La societat civil catalana és molt rica perquè des de fa dècades existeixen tota mena d'entitats, alguna fins i tot ja és centenària. Hi ha organitzacions culturals, de defensa del medi ambient, de projecció internacional, sindicats, etc., i cada una d'elles té dret a proposar el que vulgui i d'encetar les campanyes que cregui oportunes, però també han de saber quan cal convergir i col·laborar amb l'acció dels partits polítics. Només així, conciliant l'interès popular i el polític, preservant sempre la independència de l'un respecte de l'altre, és possible fer créixer la capacitat transformadora d'una societat que reclama un major reconeixement dels seus drets nacionals.

Vull remarcar que la qüestió de la independència de l'esfera cívica és més important del que sembla. La capacitat de mobilització que té la societat civil prové del fet que la gent n'aprecia la independència respecte de les institucions i dels partits. No és tracta d'estar-hi en contra, sinó de no subordinar-s'hi de cap manera. La societat civil és heterogènia i plural, i si aconsegueix de tenir èxit és perquè troba punts de coincidència en la reivindicació i en la proposició d'iniciatives unitàries a les quals, és clar, també poden adherir-s'hi els col·lectius polítics. Aquesta és la credibilitat que la gent li reconeix. És per això que de vegades ha de tenir el coratge d'emprendre iniciatives que potser no coincidiran amb les opcions fetes per les institucions i els partits. Però quin és el problema? Gairebé sempre l'econòmic.

La independència de la societat civil només podrà ser garantida si cada organització és capaç d'assegurar-se els recursos econòmics que li permetin tirar endavant les iniciatives que cregui convenient més enllà de la política oficial. No és una qüestió que sigui fàcil de resoldre, és evident, perquè, a diferència d'altres països, la cultura de la donació per motius polítics aquí està molt poc estesa. Ara bé, cal anar per aquí, perquè només així la societat civil serà independent de veritat. Només d'aquesta manera evitarà esdevenir una corretja de transmissió dels partits polítics, els quals sovint tenen la temptació d'utilitzar la societat civil per imposar la política que defensen com aquell que es posa una disfressa. I només així, amb la suficiència econòmica de les entitats cíviques, s'aconseguirà una relació de cooperació entre els partits polítics, els governs i la societat civil, sense perdre mai de vista, tanmateix, que les responsabilitats són diverses. Si arribés el dia que la societat civil tingués un coixí econòmic prou consistent, segurament també s'acabaria la crítica injustificada contra els polítics professionals que s'alimenta des d'alguns moviments socials. Sense societat civil no hi ha democràcia, però sense política un país està perdut.

Entre la política professional i la societat hi ha hagut sempre una relació desigual, que sovint es decanta a favor de la primera. Ara bé, darrerament s'ha estès la idea que la política ja no és el que era, ja no té la capacitat d'innovar que havia pogut tenir en el passat i ja no té la credibilitat que tenia. En fi, que està en crisi, sobretot perquè genera desconfiança entre la

gent, en especial perquè una gran majoria creu que els partits polítics no són agents de transformació, sinó una mena de cau d'aprofitats que busquen feina. No crec que sigui una crítica justa, sobretot si es fa de manera generalitzada, però com que la política «oficial» és generalment conservadora i no sap fer front amb urgència a la necessitat de la gent, la gent tendeix a explicar el perquè de tanta ineficàcia amb arguments antipolítics. És d'aquesta desconfiança envers la política que neix la crisi de la representació política que es viu arreu del món i de la qual es beneficia, si es vol dir així, la societat civil, perquè li permet ser capdavantera de moltes qüestions. És a dir, li permet avançar-se als partits polítics.

En aquest sentit, arriba un moment en què no hi ha coincidència, no hi ha trobada possible, entre la manera de fer de la política i la de la societat civil. La política té massa cotilles, moltes més que la societat civil, i per això les propostes de mobilització no es produeixen al mateix moment, com també és per això que la política i la societat civil no sempre van de bracet. Fenòmens social nous, com ara la globalització, la immigració o la reivindicació del dret de decidir, no tenen una solució fàcil des de la perspectiva de la política convencional. La societat civil no els té, aquests condicionants, i per aquesta raó té una posició privilegiada per fer propostes avançades en el temps. Aquesta és la seva grandesa, precisament. El fet de fer propostes avançades, per molt utòpiques que puguin semblar de bon començament, és imprescindible perquè a la llarga les institucions puguin fer-se-les seves i traduir-les en lleis i iniciatives legislatives.

Les mobilitzacions impulsades per la Plataforma pel Dret de Decidir (PDD) el 18 de febrer de 2006 sota el lema «Som una nació i tenim el dret de decidir» i l'1 de desembre de 2007 que ampliava l'anterior amb un altre lema: «Som una nació i tenim el dret de decidir sobre les nostres infraestructures», són dos exemples de la implicació de la societat civil en la vida política del país. I per què van ser importants aquestes mobilitzacions, a pesar de les discussions i que els partits que va donar-hi suport no eren els mateixos en una ocasió i en l'altra? Hi ha dos aspectes que són claus entendre l'èxit de la Plataforma pel Dret de Decidir des que va néixer ara fa dos anys.

El primer d'aquests aspectes és la capacitat que ha tingut de generar un discurs sobre el dret de decidir, el qual hores d'ara ja està present en el llenguatge dels principals partits polítics de l'àmbit catalanista, sobiranista i independentista i, també, dels mitjans de comunicació. El que vull dir és que la PDD va ser més dúctil, més integradora i més oberta en el moment de plantejar com calia presentar a la ciutadania el dret a l'autodeterminació. La segona qüestió és la de la transversalitat de veritat de la PDD. La Plataforma ha volgut assegurar a tothom que la demanda del dret de decidir és fes des del principi de radicalitat democràtica, incloent-hi la mateixa concepció de l'organització de l'espai la PDD que havia d'aplegar les entitats, les persones i els partits polítics que comparteixin aquest principi d'autodeterminació. Aquesta transversalitat, que és més filla del concepte de catalanisme popular que tan bé ha estudiat el professor Josep Termes que de la suma de sensibilitats polítiques, ha facilitat la universalització del concepte del dret de decidir i ha fet grans les mobilitzacions.

La necessària regeneració de la política

Cal regenerar o reinventar, si ho volen dir així, la política. Perquè l'art de fer política no pot estar constantment qüestionat ni a la defensiva. En començar aquest article ja he esmentat que la desafecció envers la política és creixent. Si la política no aconsegueix engrescar els votants i no esdevé, de nou, una activitat creïble, respectable i noble, no perdrà tan sols la capacitat transformadora que hauria de tenir, sinó que perjudicarà la qualitat del sistema democràtic. Sovint els principals enemics de la política són, encara que sembli una paradoxa, els mateixos polítics.

Quines són les claus per a la regeneració de la política de què parlo? En primer lloc, la política s'ha de posar al dia. Ha d'evolucionar perquè la societat evoluciona i els reptes als quals cal donar resposta canvien a marxes forçades. La transformació i el canvi que s'ha de produir en la política ha de servir per reivindicar una professió noble, una professió que té el poder de generar els canvis que la societat necessita. Ningú no nega les dificultats que l'exercici de la

política deu tenir, però el fet que aquells que es dediquen a la política professional siguin els que legitimen la democràcia, és important que la seva manera de fer respongui a les expectatives que són capaços de generar. Per tant, la política ha de despendre's del cinisme que massa sovint amara l'acció governamental o dels partits polítics. Fer allò que es diu, és la millor recepta per regenerar la política i per recuperar la legitimitat de la representació política.

Sóc de l'opinió que la política necessita líders carismàtics que generin confiança, que sàpiguen engrescar la ciutadania. La política és, evidentment gestió, però també direcció i relat de la vida social. I la gent ho reclama. La clau per arribar a ser un líder popular rau en el fet d'estar al servei de la política, de l'interès públic, general, i no pas al servei dels interessos del partit o fins i tot personals. L'experiència del món anglosaxó, on els polítics professionals tenen més facilitat per entrar i sortir del món de la política, em sembla un bon exemple per il·lustrar el que vull dir: la necessitat de no oblidar mai que els càrrecs polítics no són una professió, atès que tenen un component de servei a la ciutadania que els fan circumstancials. Un servei que pot ser temporal i que no ha d'impedir la reincorporació a la vida laboral a l'empresa privada o fins i tot en les entitats de la societat civil professionalitzades. Aquest bescanvi de rols pel qual un dia es pot estar a la política i l'endemà a la universitat o a l'empresa privada és imprescindible per garantir la qualitat del sistema democràtic i la seva eficàcia.

També és cert que si parlem de regeneració de la política algun dia caldrà respondre amb calma la pregunta de per què les grans mobilitzacions que han quallat al nostre país durant els darrers anys (la manifestació contra la guerra d'Iraq o bé les dues manifestacions convocades per la Plataforma pel Dret de Decidir) no tenen traducció política. Vull dir, electoral. Només cal recordar els resultats de les eleccions del 9 de març (després de la manifestació de l'1 de desembre) perquè en són un bon exemple. Cal pensar-hi molt, perquè és una qüestió important per esbrinar la relació entre política i societat civil. És possible que la crisi de la política també recolzi en el dèficit de representació dels interessos populars que han demostrat tenir determinats partits polítics. Els principals analistes d'aquesta mena de fenòmens diuen que la font del malestar polític no és resultat d'allò que la gent veu que fan els polítics, sinó d'allò que

deixen de fer, la manca de creativitat i l'excés de tacticisme. Aquests són retrets als quals la societat civil encara no ha de fer front.

El que plantejo amb relació a la regeneració de la política, passa, almenys al nostre país, per implantar un nou sistema electoral que ho permeti (les llistes obertes, per exemple), però, també, un més adequat sistema d'incompatibilitats, de finançament dels partits, etc. Potser aleshores existirà una cultura pública comú que conciliarà voluntat popular, ideals democràtics i representació política. Perquè això s'esdevingui, és vital, doncs, el coneixement, el reconeixement i el respecte entre els diferents actors que actuen en l'espai públic. Fer confluïr l'energia dels uns i del altres és el que assegura la capacitat reivindicativa i transformadora de la política entesa en un sentit ampli. Els sistemes complexos no poden construir el seu espai públic sense assumir l'heterogeneïtat de criteris, ni sense preservar la riquesa social que els fonamenta.

La Fundació Emili Darder vol agrair a la Fundació Josep Irla la seva amabilitat en cedir-nos aquest text, publicat de forma original a la revista "Eines".